

MUR (986) *sb m*

mur (985), **mor** (1); mur : mor *RejKup* (1 : 1).

mor z tekstu nie oznaczającego ó.

sg *N* mur (71). ◇ *G* muru (116). ◇ *D* murowi (3) *HistAl*, *BibRadz*, *Mącz*, (ku) muru *BielKron* (2). ◇ *A* mur (104). ◇ *I* murem (103); -em (17), -(e)m (86). ◇ *L* murze (55). ◇ *V* murze (1). ◇ *pl N* mury (105). ◇ *G* murów (110), muruw (3); -ów : -uw *BielSpr* (6 : 3; 9, 38, 38); ~ -ów (20), -ow (2), ~(o)w (88); -ow *KochFrag*; -ów : -ow *Mącz* (9 : 1). ◇ *D* muróm (7), murum (1) *HistAl*; ~ -óm (1), -(o)m (6). ◇ *A* mury (204). ◇ *I* mury (49), murami (6); -ami *StryjKron*, *CiekPotr*, *SkarKazSej*; -y : -ami *BudBib* (3 : 1), *SkarŻyw* (1 : 2). ◇ *L* murzéch (36), murách (7), muroch (1) *RejAp*, [murzych]; -ách *StryjWjaz*, *SkarŻyw*, *GórnRozm* (2), *LatHar*, *SkarKazSej*; -ách : -ech. *Leop* (1 : 4); ~ -ech (2), -(e)ch (34); ~ -ách (6), -ach (1); -ách : -ach *GórnRozm* (1 : 1). ◇ *V* mury (2). ◇ [du *I* (*cum nm*) muroma (*Linde*).]

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. Konstrukcja ścienna wykonana z kamienia lub cegły, ułożona w zaprawie murarskiej lub na sucho; *murus Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Vulg*, *PolAnt*, *Cn*; *paries PolAnt* (142) : *Mymer*¹ 12v; Tho ziele rofcie na murze y około ftudzien. *FalZioł* I 135c; Krzemień wodny [...] then ma być lecie wzięth/ á nie ma być kładzion w mur: aż po dwu lat. *FalZioł* IV 50a, I 39b, 48d, IV 28c; Y rozdrápác dali mury kofćiołá mego y miefcá ty wniwecz obroćili w ktorychem ia łobie ołobliwie rofkofłowáł ták iż zároflly fćiefzki do nich *RejPs* 133; A rękámi fwoyemi cegły do murow robili. *LubPs* S4v; *RejWiz* 28v; Ktho wam dáł moc ábyście dom ten budowáli á te mury [muros] ábyście popráwiáli? *Leop* 1. *Esdr* 5/9, *Iob* 30/14, *Ez* 43/8; TEn Czyżow znác po murzech/ znác y po kwádracie/ Iż ktos zacny budowáł *RejZwierz* 80v, 14v, 80v; y ktorego [ganku] tramy Cedrowe leżáły ná murze domu one⁸⁰ [*apprehendebat domum eam lignis cedrinis*]. *BibRadz* 3. *Reg* 6/10; bo fię rozwałá gory/ zamki vpádná/ y káždy mur [omnis murus] obáli fię ná ziemię. *BibRadz* *Ez* 38/20, 3. *Reg* 6/6, *Tob* 2/10; wnidzie [kapłan] á opátrzy iefli iefł zarázá trądowa ná domu/ [...]. Iefli roście/ każe (iefli mur) wybrác kámienie/ ná ktorych tá plagá będye/ á wyniefie zá miálto *BielKron* 37; Kollegiáci łamiąc mur w Kollegium fkarb náležli w konwi miedzyáney *BielKron* 419, 399 [2 r.]; Frontati lapides, Ciołáne kámienie które ná obie ftronie muru przechodzą á dla dzierzenia muru bywáyá wftáwiáne. *Mącz* 137c; Peniculum [...] Naczinie którym mury pobieláyá *Mącz* 289d, 116d, 128d, 132b, 172a, 200d (13); *GórnDworz* T7 [3 r.], Z5; *RejZwierc* 166; rozmaitymi iá [naukę *P. Chrystusa*] znáki/ figurámi/ y obrázámi przed oczy ludzi proftych przekládano: áby nietylko flucháiąc/ ále y ná mury Kościelne pátrzáiąc/ rzeczy zbáwienne przyimowáli. *WujJud* 49v; gdy Alkimus rofkazał mury wewnętrznego przyfionku [*murum aulae*] rozwálić v domu świętego *BudBib* 1. *Mach* 9/54, 3. *Reg* 6/6; *Strum* Q4; Trąb/ bębnow/ y ludzi krzyk/ konie rżá/ drżá mury *StryjWjaz* C3v; *SkarŻyw* 193 [4 r.], 194, 581; Nie włzytkoć mury wiodá máteriá przedniá. Z boków cegłę rumieńfzá/ y kámień ćiołány/ W pośrzodek fztuki kłáda/ y grus brákowány. *KochFr* 35, 59; *Calep* 681b; Niech fzpálery kofłtowne dáią włkok ná ściány/ Niechay złotym obićiem będzie mur odżiany. *SapEpit* B3.

W połączeniach szeregowych (5): Lutamentum, Mur Sciąná/ tło álbo co z gliny vcziniono *Mącz* 200d, 154a; iż im żadne mury y ściány y przefzkody nie záwádzá/ y nie ich więźnić nie będzie mogło. *SkarKaz* 204b, 204a, b.

W przeciwstawieniu: »mur ... dębina« (1): [zamek] nie murem ale dębina w koło ogrodzony *BielKron* 410v.

W porównaniach (14): Rozdzielał wody byftrę ciekące że łtać mułiwały iáko mur zákrywáiąc ie wdzień gorący chłódzącemi obłoki *RejPs* 114v; ktorych członkow powinności a urzędy była prawie spojona RP nasza nie inaczej jako mur wapnem. *DiarDop* 109; Bo tak jako poki z muru się wapno nie wykruszy, mur mocno a pewnie stoi, tak też poki w RP taka sprawiedliwość, taki porządek jest, że każdy człowiek w swej powinności trwa, poty żadną miarą upaść nie może. *DiarDop* 109; *LubPs* gg2v; Szli tedy łynowie Ifráelłcy przez śrzodek łuchego morza/ bo była wodá iákoby mur [erat enim aqua quasi murus]/ ná práwicy y ná lewicy ich. *Leop Ex* 14/22; *BibRadz Ex* 14/22, *Is* 30/13; *BielKron* 31. Cf *Przysłowie*, »dzierzyć się jako muru«, »stać jako mur«.

W charakterystycznych połączeniach: mur(y) łamać, obalać (obalić, obali się) (4), przebić, rozmiotać, rozwalić; mur pobielać, poprawiać, stawiać; około muru robić; muru obalenie; mur z kwadratów zmurowany.

Przysłowie: Lecź rádźć dzierz łie cnoty by piyány muru *RejZwierc* 29v.

Zwroty: »dzierzyć się, trzymać się [czego] jako (a. by) muru« = szukać, znajdować w czym oparcie [szyk zmienny] (2 : 1): A náłazłzy dobrego/ cnotliwego człowieká/ iuż łie go dzierz iáko muru *RejZwierc* 20, 29v; *ReszPrz* 92.

»stać jako mur« = być prawym, mężnym; także nieugiętym, niezwyciężonym (2): iź będziefz zázwdy łtał iáko mur w kthorym ielźcze żadney ryły nie máłz przed oblicźnością Páná łwego. *RejZwierc* 173; *BielSpr* 5v.

»murem [co] wywieść, zbudować, stawiać; z murow [co] zbudować; z murow wywiedziony i zbudowany« = wymurować [szyk zmienny] (2 : 2 : 1; 1; 1; 1): tego nikt powiedzieć nie vmie/ kiedy Bázylea w mili od tego mieyfćá z murow wywiedzioná y zbudowaná *BielKron* 283v; Burłę Ieruzálem zbudował murem *BielKron* 393v; Też z gruntu Bálzłę podle brony s. Floriáná murem wywiedli *BielKron* 399v, 283v, 285v, 391; *StrykKron* 447; Fortunę boginiá iákáś dobrá mieć chćieli/ [...] Iey gwoli murem wázne kościóły łtáwiáli. *WitosłLut* A6.

Wyrażenia: »mur ceglany, cegielny« = lateritius murus *Mącz* [szyk 2 : 1] (2 : 1): *Mącz* 185b; zamek Włodimirłki/ ktory był przedtym drzewiány/ murem ceglány m chędogo zbudował/ y wieżami obwárował *StrykKron* 447; Inłza bráćie robić koło ceglánego muru/ inłza iák żywe ołoby wywodzić z mármuru. *KlonŻal* D3.

»groby w murze zawieszony, w mur wprawiony« = nagrobki przyścienne (1 : 1): Ale moim zdániem cí potenciá/ łą w tey mierze prółto iáko owe groby w murze zázwielzone *GórnDworz* Ee5; groby/ łą ták dobrze w mur ná fundámencie wpráwiony/ [...] że wypáść/ á gruchnąć nie mogá *GórnDworz* Ee5v.

»mury pogańskie« = mury pochodzące z czasów starożytnych (1): Ná drugiey łtronie brzegu Kolná náleżiono mury známienitá łpráwą z kwádratow zmurowáne pogańłkie/ z wypifý Rzymiánow *BielKron* 285v.

»mury zmurowane« (1): *BielKron* 285v cf »mury pogańskie«.

»mur zrysowany (a. porysowany)« = *mur popękany* (3): iáko [św. Franciszek] śwymy Włofy/ mury zryfowane ípaiał *KrowObr* 145; *BibRadz Is* 30/13; *SkarKazSej* 705b *marg.*

»żelazny mur« = *mur mocny, trwały* (1): iedno żebyście íię tego to kościoła iáko żelaznego muru trzymáli. *ReszPrz* 92.

Szeregi: »mur a kamienie« (1): Granus [...] táłże miáłto zbudował z murow á z kámieniá/ y przezwał Aquífgranum *BielKron* 285v.

»skały, (albo) mury« [szyk 1 : 1] (2): Roftá też ty to íęzyki na íkałach/ na murzech *FalZioł* I 135d, I 130c.

»(murowana) ściana a (i, abo) mur« [szyk 4 : 1] (5): żeby íię ściáná ábo mur niechylił áni ná thę áni ná onę ítronę *BibRadz* I 463d *marg*; *Mącz* 238c; [*ciało Chrystusa*] przez ściány y mury przeniknęło/ á iáko duch żadnego zátrzymánia y przefzkody mieć nie mogło *SkarKaz* 204a, 454b; *KlonWor* 2. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

W przen (10) : A wy mury kaźcie to śpiewác íwoiey głowie/ Niechay będą nápotym wiedźcie potomkowie. *SapEpit* A4v.

Fraza: »mury rysują się; zrysowanie murow [czego]« (1; 1): vyrzyćie wielkie zryfowanie murow krolestwá/ y oyczynny wálzey *SkarKazSej* 682a; vftáwicznie íię mury Rzeczypośpoli: wálzey ryfuiá/ á wy mowicie: nic/ nic *SkarKazSej* 705b.

Wyrażenia: »głuche mury« (1): Ná którą [sprawiedliwość] głuche mury z dumieniem pátrzáły/ Kiedy hárdé zá mieczem głowy táńcowáły. *SapEpit* A4v.

»twarde mury« (2): Twárdemi mury tho więc závždy zwano/ Gdzye práwá ludzyom ítátecznie dzierzano. *RejZwierc* 226; Mył ítáteczná z mądrá głowá/ Twárdym murem závždy zowá *RejZwierc* 231.

»z wody mury, wodne« = *ściany wodne utworzone przez rozstąpienie się wód dla przejścia Mojżesza wraz z ludem przez Morze Czerwone* [szyk 2 : 1] (2 : 1): Morze wyfchło: á oni gościńcem gotowym Miedzy dwá wodné mury flony bród przebyli *KochPs* 160; puścił Pan Bog wíatry bárzo wielkie ná morze/ y wczynił drogę wpuł morzá/ á po bokách poftáwił mury zwody wyfokie/ y kazał íść ludowi miedzy one wodne ściany *SkarŻyw* 481, A3.

W funkcji przysłówka: »murem« = *mocno, niezłomnie* (1): ze trudno oczłowieka któryby chciał się murem opponere takiej mawałności *ActReg* 117.

Przen: *Budynki, domy murowane* (35) : Wnet írogie nawáłności s íobá vdzyáłáią/ Ze íie zyemiá trzáć muśi/ y mury pádáią *RejWiz* 149v; *Leop* 2.Par 26/6, 4.*Esdr* 11/42, *Ier* 50/15; *BibRadz Hab* 2/11; pśowałéś miefzkánia ludzi dobrych/ obalałéś mury [muros] tych którzyć nic nie ízkodziły. *BudBib* 4.*Esdr* 11/42; Sokrátés [...] gdy go pytano zkądby był: niepowiedźiał íię z Athen/ ále z świátá: rozumiejąc to być rzecz nieprzyfstoyná/ áby táki mędrzec cnotámi íię ofobnemi báwiący/ miał íię przywíezác do murow á obyczáiow iednego miáłtá [*maenibus et moribus civitatis unius addici*]. *ModrzBaz* 143; *RybWit* A3.

Wyrażenia: *peryfr.* »Krakusowe mury« = *Kraków* (1): Y znácznego Rycerftwá niepoślednie koło Stáwi íię: [...] Náđ to y ítáđ doyść zacnych Pánów íię gotuie/ Gdzie dawne Krákuíowe mury [*Wisła*] podlizuie *WitosłLut* A2.

»okazały w murze« = *okazale zbudowany, będący wspaniałym na oko budynkiem* (1): Y ząfię Szarofz zamek bárzo też ognieły. Acz iest ná bárzo wielki y wyfoki gorze/ Z dąlekiego poyżrzenia okazały w murze. Ale w mocy máło co mocniejszy nád iáie *CzahTr Hv*.

peryfr. »mury poznańskie« = *Poznań* (1): iż y w tym X.K. nie wedle Bogą poštěpuie: gdy ták cudzoziemřtwem y powlaczánim lię po świećie drugim/ pánuiąc lám w murzech Poznánřkich/ nie dźiedzicznym z rodu/ ná Tumie/ śmieie bez boiážni Bożey vrąga. *CzechEp* 58.

»światne jako płomień mury« (1): A gdyć zá řzkutę w zad wćieką gory Oglądąřz światne iáko płomień mury/ Miařto iák z rąbką wywinął ořobne Ná wřzem ozdobne. *KlonFlis G2*.

Szereg: »doma a w murzech« (1): Bo y domą/ á w murzech w ktorych mieřzkamy [*domi quidem ac intra moenia, quae inhabitamus*]/ wielkie doły bywáią kopáne zdrowiu y máiętnořciam nářzem *ModrzBaz* 101v.

α *Ruiny, zwałisko; rumowisko; parietinae, proruptus murus Mącz* (22) : Rořcie pořpolicie na murzech albo na řtharych domiech/ iako řą puřtki *FałZioł I* 140b; chocia zamek zepřowan iest telko mury řtoią [*Castrum vero demolitum, solas ruinas et fundamenta arcis demonstrat*] *MiechGlab* 42; Ale tam [*w Augspurgu*] yuz dzis yedno mury řą/ przed tym sławne á známienite miářto byřło. *Mącz* 20d.

Wyrażenia: »kamienie murow« (1): y niezofřawili iedno kámienie murow w Kir Hąřefeth [*reliquit lapides eius in pariete Chareseth*]/ A dobywáiąc go ři co byli z procámi/ zborzyli ie. *BibRadz* 4.Reg 3/25.

»połamany, rozwalony, zgruchotany mur« = *proruptus murus Mącz* [*szyk 2 : 1*](1 : 1 : 1): erudetare solum seu aream, Siedlisko wyrumowác/ wywieřć y wychędořić precz z rozwálonego muru. *Mącz* 360a, 361b; A řztuki řtoią/ murow połamánym. Miářtą/ zwáłone ná kupy kámienne *GrabowSet* T4v.

»upadki murow« (1): Moguncia řtára/ trochę opodał od rzeki Renu byřą/ řą ięřczce y dzis řtäre vpadki murow ná polu Moguntřkim. *BielKron* 284v.

»upadłe, leżące, opadłe mury; leżą powalone mury« = *parietinae Mącz* [*szyk 4 : 3*](4 : 1 : 1; 1): gdzie głową wřzytkiey Ruři niegdy byřą/ řą ięřczce y dzis tego znáki/to iest rummy vpádłym murow *BielKron* 437, 283v; *Mącz* 278b; Ięřczce mury ná źiemie leżą powáłone/ [...] Znáki mieczą Graeckiego/ y okrutney ręki. *KochOdpr* B4; *SkarŻyw* 193; gdzie y dzis w támtym polách [*gdzie Tatarowie osiedli*] Miářt/ Zamkow/ y wieř dawnych murowánym/ ktore Włofzy Genuenses z Połowcámi w towárzyřtwie budowáli/ řtäre opádłe mury/ [...] řwiádkámi řą. *StryjKron* 260; *BielSjem* 17.

»stare, starożytne mury (a. stary mur)« [*szyk 6 : 4*](9 : 1): *RejWiz* 13; To mieyřce [...] byřło ořiáđło/ tho vkázuią iářne znáki/ řą ięřczce mury řtäre vpádłe y dzis nád Renem y okořło Renu/ z kámieni kwádratowych według onego řwiátá dźiáłáne *BielKron* 283v, 273; Rum/ to yeřt/ řtára materia ták kámienne yáko cegielna z rozwálonego budowánia/ řtáry mur. *Mącz* 359d; iákom řię ia řam nápatrzył w Greciey álbo we Włofzech onych od lat puřtrzećiu tyřięcu mchem obrořłym řtárożytnym murow *StryjKron* 355, 56, 260; *KlonŻal Dv marg*; Zda řie nam mię Pánny/ mię Pánię Wdowy/ Abyřmy Rytter Zamek pořiáđły gotowy. Mury řtäre/ vpádłe/ dobrze opráwimy: A w Piwniczny Miářteczku targi řřtáwimy *BielSjem* 17; *SarnStat* 1029.

2. *Wszelkie ogrodzenie, przegroda; murus Mącz, Cn; paries PolAnt; maceria Calep* (844) : Alexander powiada że Virgilius ogrod nie ruřzaiącim wiatrem miářto muru obegnał á mořt z wiatru wdźiałał

BielŻyw 123; *BibRadz Num* 22/25; *BielKron* 394; *RejPos* 60; krzywo y nieflufznie gránice prowadzą: [...] Płotem niespráwiedliwym w cudze fię wgradzáią: Biorąc fwym murom grunty/ fąsiády zdradzáią *KlonWor* 4.

mur około czego (1): A iż iuz niechcze żadney opieki áni żadney pieczye mieć o tobie/ gdy powieda iż róspłotę płoty á rozwálę mury około niey [*winnicy*]. *RejPos* 61.

W połączeniu szeregowym (1): *Celidonia* [...] przy fkálach/ przy murzech y przy płóciech rádo roście. *SienLek* 64.

W porównaniu (1): á dla wody they [*struś*] ie [*swe jajka*] ogrodzi piálkiem w koło iáko murem. *BielKron* 271.

Zwroty: »[co] ochędożyć murem« (1): Ten [*biskup wrocławski*] też kościoł Wrocławfki ochędożył murem *BielKron* 378v.

»ogrodzić (a. ogrodzony), obtoczyć (a. obtoczony), obwiedziony murem« = *vallare oppida muris; intramuranus Cn* [*szyk zmienny*] (6 : 2 : 1): Przy páłacu był ład piękny/ murem obtoczony *KochZuz* A2; Anioł páńfki ftálnął [!] ná drodze między dwiémá winnicomá/ ktore były ogrodzone murem [*maceria erat*] po obu ftron. *BibRadz Num* 22/24; Septus muro, Obwiedziony murem/ obmurowány. *Mącz* 383d, 54c; *RejPos* 59v, 60v, 123; *WujJudConf* 19; mieyfce ono grobu Bożego zámiotáli [...] y murem zdobiąc ie wedle fwey myśli/ obtoczyli *SkarŻyw* 396.

»mury puścić« = *wznieść mury* (1): Greckie Kłiążęthá kiedy Turcy poczęli Europę pofiádác/ oni od morzá do morzá/ od brzegu do brzegu ná tych cíáfnych mieyfćách mury puściły/ y przegrodzili fie od drugiey Grecyiey. *BielKron* 272.

Wyrażenia: »mocny mur« (2): A ogrodzi y okopa tę winnicę fwoię wedle obietnic fwych tak mocnym murem/ iż żadny dżiki żwierz [...] o nię fie nigdy nie będzie śmiał pokuścić *WujJudConf* 19; *SkarŻyw* 371.

»mur wysoki« (2): wktorym [*ogrodzie*] było dofytz drzewya rozmaitego a cudnego/ y około iego był mur wyfoky *HistJóz* B3v; *RejPos* 63v.

Szeregi: »płot albo (i) mur« [*szyk 3 : 2*] (5): Circus. Kres/ Okrąg/ też/ mieyfce płotem álbo murem obtoczone/ yáko w Rzymie było mieyfce do fzirmowánia. *Mącz* 54c, 202c, 222a; *SienLek* 64; *RejPos* 61.

»ściana albo (i) mur« [*szyk 3 : 3*] (6): *BielSat* N3v [2 r.]; Iż przy pierwżym miáftá y kościołá zborzeniu/ [...] mury tylko y ściány rozwálono/ fundámentow nierufzywłzy *CzechRozm* 166; *BielSjem* 40 [2 r.]; *Maceria* – *Szcziana* albo munzkamienia [!] wiwiedzoni, przegroda. *Calep* 625a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

W przen (3) : [I póki tego urzędz przymasowskiego w Polsce nie naprawiemy, póty też nigdy tego muru, to jest władzy senatorskiej między sobą a między królem swym nie postanowimy. *Diar* 1566/63.]

Zwroty. »murem [co] ogrodzić« (1): *SkarŻyw* 371 cf *Szereg*.

»między mury domowemi wojnę toczyć [z kim]« = *toczyć wojnę w granicach swego państwa, na własnym terenie* (1): iż wietfza záwłze síłá bywa tego/ który ná nieprzyiácielá wojnę podnoši/ niź tego/ który fie broní: y który między mury domowémi wojnę z nieprzyiácielem toczy *OrzJan* 135.

Wyrażenie: »ogniste mury« = w dawnej kosmologii jedenasta sfera niebieska, tzw. *caelum empyreum*, obejmująca cały wszechświat (1): Który piękne niebo śprawił/ Y ziemię z morzem poštawił: Y cokolwiek ognistemi Świat obłąpił mury śwemi. *KochPs* 212.

Szereg: »plot albo mur« (1): Przetofz wftąpił w zakon S. Dominiká/ [...] chcąc mocnym plotem/ ábo raczej murem ogrod duŕze śwey/ w którym cnoty święte ſzczepił/ ogrodzić. *SkarŻyw* 371.

a. *Mury warowne, obronne, otaczające miejsca zamieszkałe, miasta i zamki; moenia Murm, BartBydg, Cn; murus Mqcz, Vulg, PolAnt; munitio Mqcz (812)* : Modlitwa za miafta. [...] miafto naŕze ty ogarni/ Panie/ y Angeii [!] twogi niechaj ſtrzegá murow iego *TarDuch* E 2, A4v; *BielŻyw* 70; Potim mu ſie poddało miafto Pera gdy tham mury ſtłukł *MiechGlab* 67; Bo za iego pomocą nie ſprotał by mi żadny huff [...] żadny mur by mi niewydzierzał przeſtápienia niego *RejPs* 25v; podlye zamkv przeſz mur przelyezli y ſly na przedmyſczcie *LibMal* 1546/112v, 1548/141, 141v [2 r.]; Wydze hayn ſchoragwiá moią Hetmani na morze [!] ſtoią. *RejKup* Cv, Cv; nátychmiałt poczęli wftępowáć na mury [*muros ascendere ceperunt*]/ niektorzy po drábinach niekthorzy teŕ rękómá ſie chwytáiąc. *HistAl* C; kazał czterzem tyliácom ſtrzelcom aby okrážili ono miafto/ a iŕby one ſtoiące na murzech [*stantes supra muros*; ktorzy sthoyá namvrze *HistAl* 1510 133] vſtrzelali ſtrzałami. *HistAl* D3; miafto [...] gorzało a lud przez mur na ſzyie vpadał [*per murum precipitans*] *HistAl* D3v, C, D3, D7v, D8; *LubPs* O; *RejWiz* 97v; ci ludzie/ doſyć ſie nam dobrze záchowáli/ [...] mielifmy ie miafto muru [*pro muro erant nobis*] ták wednie iáko wnocy *Leop* 1.Reg 25/16; Sálonon [...] miáſteczká kthore kniemu przyſlufzáły/ á beły bez muru [*erant absque muro*]/ obmurował *Leop* 3.Reg 9/19; A oto Pan ſtoiący ná murze potynkowánym *Leop Am* 7/7, *B4v, 1.Reg 31 arg, 2.Reg 11/21, 4.Reg 3/27, 2.Par 26/9 (30); ciągnął ku bronam/ vŕrzał á niewiáſty/ Iedny ſtoią ná murzech/ á drugie przed miáſty. *RejZwierz* 37v, 24v, 26v, 46v [2 r.]; y obálił ſie mur [*muri ilico corruerunt*] ná mieyſcu ſwym/ ták iŕ lud wŕzedł do miáſtá *BibRadz* *Ios* 6/20; áŕ do miáſteczká około ktorego muru nie było [*usque ad villam absque muro*] *BibRadz* 1.Reg 6/18; A thak krol wŕzedſzy ná gorę Syon/ á przypátruiąc ſię mieyſcu thák obronnemu przyſięgę ktorá im vczynił złamał roſkazawſzy wŕzędy mury poborzyć [*destruxit murum in circuitu*]. *BibRadz* 1.Mach 6/62, I 123c marg, 1.Reg 31 arg, 4.Reg 3/27, 6/26, 30 (28); *BibRadzBaz* ktv; A gdy z murow cífkáli [*Trojanie*] kámięmi/ Philokletes odſtrzelawał ie ſtrzałami Herkuleſowemi *BielKron* 59; Potym ięli zdycháć w mieſcie thák bárzo iŕ im iuŕ zyemie nie doſtawáło w mieſcie/ áŕ ie zá mury wymiátáli. *BielKron* 147; cobyſmy zá ſławy doſtáli by nas mury miáły bronić/ á niemy murow *BielKron* 249v; nákládli w koło murow ná ſkále miednic/ dzwonow/ ſpiŕze/ mofiádu/ áby tám zwiákáło kiedy [*nieprzyjaciele*] będą kopáć *BielKron* 250v; Turcy z drábinkámi rzućili ſie/ przez mury ze wŕzytkich ſtron leŕli do miáſtá *BielKron* 251v; [*miasto Kambalu*] ieſt w okrąg murowáne/ á mury ná wzwyż dwádzieſcia ſázeni. *BielKron* 269; [*naszy*] z boiáŕnią poczęli ſtępowáć z murow poſtáwiwſzy chorągwie ná murze *BielKron* 315; iŕ Niemcom kthorzy zá murem ſtáli/ dotłuczono bárzo zmurow *BielKron* 315; Sláchtá połamawſzy wrotá y forty w murze/ weŕzli gwałtem do miáſtá *BielKron* 416v, 18v [2 r.], 46v, 48v, 57v, 58 (112); Aries [...] teŕ naczynie álbo dziáło którym mury tłuká á łamiá/ y miałt dobywayá. *Mqcz* 16a; Corona muralis, Złoty wieniec który temu dawano/ który naprzód ná nieprzyziacielskie mury wftąpił *Mqcz* 66a; Obiecte vallo munitiones, Mury wálem obtoczone. *Mqcz* 162c, 23a, 42b, 58c, 72b [2 r.], 162b (23); *RejAp* 16, 22v, 146v, 181, 183 [3 r.], 183v, 184; *Górndworz*

L5, Bb7; cokolwiek ludu walecznego ziemią do muru przyciągnęło/ wżytko to Archimed. narzędami f wemi częścią pobit/ częścią rozgrómił *GrzepGeom* Bv, B; *RejPos* 175, 217v, 218v, 286; *BielSat* N3v [4 r.], N4; Iuż drab lezie ná działá á ná pewną śmierć po drábinie ná mur *RejZwierc* 65v, 53v, 64v, 86, 120, 128v (13); ciefle czynili wieże drzewiáne/ kthore przytháczano pod mur ná kołkách *BielSpr* 9; Kopáli fie też pod mury lthárzy Ludzie y przechodzili tędy do miaft y odbijáli brony á swoie pułzczáli. *BielSpr* 62; kiedy nie może pożyć murow/ álbo kopánim álbo ftrzelbą/ położą on moft ieden koniec ná murze/ á drugi ná ziemi/ po nim idą ku fturmu *BielSpr* 63v; oftháwiay ie [mury] wielkim drzewem pochyło/ [...] áby kulá [nieprzyjaciela] káżdá fzłá wzgorę szozem po drzewie/ thák przeniefie mur/ fzkody nie vcyni [!] *BielSpr* 64v, 9, 9v, 37v [2 r.], 38 [2 r.] (35); *WujJud* 119v; y rozbieráliście domy opráwiáiąc mur [et destruxistis domos ad muniendum murum]. *BudBib Is* 22/10, 3.Reg 20/30, *Lev* 25/31, 2.*Esdr* 2/15, 6/6, 15 (21); *BudNT Apoc* 21/17, 18; *StryjWjaz* B4v, C; *CzechRozm* 135v; *ModrzBaz* 4, 64, 115v [2 r.], 118v [2 r.]; kiedy tráby Ogromne zágrzmią/ á pod mury Nieprzyiaćielkie ftaná fzańce. *KochOdpr* C4v, Dv; *Calag* 36a, 345a; Zágubćie ten zły naród/ ogniem miafto fpálcie/ A ich mury do gruntu lámego rozwalćie. *KochPs* 201, 72, 77, 130; Ciáá S. Bożych miaftom zá mury ftoią. *SkarŻyw* 31 marg; Y kazał go okowáć/ z drugim póspołu/ ná tákáż mękę potępionym: á kámienie do muru nošić. *SkarŻyw* 75; Tedy lud nań wołáiąc/ z onym pfem go z miaftá zá mury wypędzili. *SkarŻyw* 436, 31, 82, 194, 207, 250, 502 [2 r.]; Tymże xtátem Anaftafius Cefarz Grecki zámurował fię był od Tátárow/ y Bulgárow Sławakow wywodwłzy mur od czarnego morzá aż do Silibryey nád Helefpont *StryjKron* 427, 59, 91, 120, 572 [2 r.]; *CzechEp* 379; *NiemObr* 36; *KochFr* 52; *KochSz* C2; *BielSjem* 40 [4 r.], 41; *ArtKanc* K11v; POLAK. Y tego niewiem co nam po tych Miaftách ábo po murach. *GórnRozm* L4; A od tych Niemcow zá Krolá Káżimierzá wielkiego mury w Polfcze náftály. *GórnRozm* L4, G4 [2 r.], L4; *ActReg* 27, 58; *Calep* 25b, 180a, 473a, 669a, 807a; *GostGospSieb* +3; *GórnTroas* 20, 36, 45 [3 r.], 51; A wié go diabeł/ komuby fie piérwéy bronić/ czy Tátárom od muru/ czy Mnichóm od żony. *KochAp* 13; *KochFrag* 16; *OrzJan* 45, 46, 80 [2 r.], 83; *WujNT* 431, *Act* 9/25, s. 512, 2.*Cor* 11/33, *Apoc* 21/15, 17, 18; *SarnStat* 964 [2 r.]; *WitošLut* A4; *KmitaSpit* C2; *SkarKaz* 633b; *CiekPotr* A2; *CzahTr* G2, H2 [2 r.]; *Skar* 681a; *KlonFlis* G3v; *SapEpit* [B2]; *KlonWor* 33; Ale iefzcze trwa ten targ: otworz bronę/ Otworz/ iuż mię wftyd mur mieć zá obronę *SzarzRyt* C.

mur około czego (31): fnádnie fie poruřły miłofierdzie twoie á zbuduiefz mury około Ieruzálem *RejPs* 77v; *Leop* 4.Reg 25/10, k. L14v; Y złupił miafto a popalił ie ogniem/ á domy w nim y mury około niego poobálał [et destruxit domos illius et muros illius in circuitu]. *BibRadz* 1.*Mach* 1/33, *Ier* 52/14; *BielKron* 83v, 284v, 400; *RejAp* 182; *BielSpr* 55; *BudBib* 1.*Mach* 1/33. Cf »mur (o)koło miasta«.

W połączeniu z nazwą miasta lub krainy albo z przymiotnikiem od tych nazw [ai (28), G sg (5), sb indecl (5); zawsze mur(y) + nazwa; mur(y) + przymiotnik (22), przymiotnik + mur(y) (6)] (38): Turek [...] takież muri Ifthmu Korintfkiego z gruutu [!] zepřował [muros Ifchini [!] Corinthiaci funditus deiecit] *MiechGlab* 67, *6; Zpálili nieprzyaćiele dom Boży/ y zburzili mur Ierolimfki [destruxeruntque murum Ierusalem] *Leop* 2.*Par* 36/19, 3.Reg 9/15, *Ps* 50/20; Potym przyřzli do murow Tyrfkich [Et venerunt ad munitionem Tyri] y do wřzytkich miaft Heweyfkich y Chánáneyfkich

BibRadz 2.Reg 24/7, 1.Reg 31/10, 12, *Nah* 2 arg; Bálábán iáko ízalony/ przyfthąpił blilko murow Kroieńskich/ obiecuiąc im dáry wielkie áby miáfto podáli *BielKron* 257v, 57v, 96v, 120v, 255v, 265, 394; *RejAp* Ff3v; *BielSpr* 37v, 40; Y zápalę ogień ná murze Dámáfzku [*in muro Dammesec*] *BudBib Ier* 49/27; Mur Bawelfki [*Muri Babel*] ízeroki/ íkáženiem íkážon będzie/ á brony iego wyfokie ogniem ípalone będą *BudBib Ier* 51/58, 1.Reg 31/10, 12, 2.*Esdr* 2/13, *Ez* 26/4; Konie v wftytkich tákie iákie v Turnuśá/ [...] Y iákie Ewripides v Rhezuśá cnego/ Opifał gdy rátował muru Troiáńskiego. *StryjWjaz* Bv; *CzechRozm* 105v; *Paprpán* Hh5; *KochOdpr* Dv; *SkarŻyw* 115, 502; A Lelko záś Bobrzycki ná Petrálkie mury/ Pirwśzy wfkoczył z Chorągwią *StryjKron* 602, 120; Co fię dotyczyé siedmi gor/ iáwna rzecz/ iż mury Rzymńkie/ obtoczyły siedm págorkow/ o czym z dawná *Vergilius* pifał. *Septem muro circumdidit arces etc.* *NiemObr* 173; *KlonŻal* B3v; *KochDz* 108; *LatHar* 166; *WujNT Hebr* 11/30.

W *połączeniach szeregowych* (27): tha wftyhka strzelba, ma ydz [...] przeczywko yego krolewśkyey mylośczy nyeprzyyaczelom, thak napolu huffom yako myałthom zamkom y wśzelyakim murom nyeprzyyaczyelkym kv vpadu y skodzye ym *MetrKor* 37/4v; *FalZioł* V 50v; A Simon záś pobudował zameczki w ziemi Zydowśkiey/ obmurowawśly ie wieżami wyfokiem/ y mury wielkimi [*muris magnis*] y bronami/ y zaworami mocnemi *Leop* 1.*Mach* 13/33, 4.*Esdr* 15/42, *Ez* 26/12, 1.*Mach* 8/10; *BibRadz* 3.*Esdr* 4/4, 4.*Esdr* 15/41; Lándow miáfto wielkie murowáne [...]. Ma mury/ wieże/ báfzty/ wály/ około miáftá mocne. *BielKron* 284v, 9v, 375, 399v, 430; Trzeba mieśca pewnego ízukać obozowi/ I ostrożnie idź przeciw nieprzyjacielowi. [...] Wał znóić/ przekop równać/ tłuc taranem muri *KochSat* C2; Munitio, Obroná/ Mury/ SZańce. *Mącz* 237a; *RejAp* 183v; Strażnac ieft náftąpić ná dźiáłá/ leść ná mury/ przebijác fię przez woyská *RejZwierc* 177v, 134v, 167v, 248; *BudNT Apoc* 21/15; W polách tákże ktore Mádzierfkimi zowiá/ íkąd teź Węgrowie wyfzli/ wiele ítoi po dźiś dźień murow/ Zamkow y Miáft zburzonych. *StryjKron* 260, A3v; Toć ciáło [*św. Piotra*] Miáfto Rzymńkie broni/ ktore Rzymowi ítoi zá wśzelákie mury/ wály/ báfzty *ReszList* 182; gđzieby mu [*cesarzowi tureckiemu*] woyná z mury/ z przekopy y z báfzty niemnieyśza iáko z ludźmi przyfzłá. *OrzJan* 81; Durneć Złoto nas íprzátá: nieczuć było woyny/ Gdy bukowy ná ítole ítał kuffel nieftroyny. Gdy Zamkow/ Murow/ Wáłow niebyło y słyhác/ Człek z bydłem w gołym polu śmiał sobie oddychác *RybGęśli* B2; y teraz [*Rzym*] bez murow/ záwárćia/ obrony/ dotąd w cále ítoi. *PowodPr* 31.

W *przeciwstawieniach*: »męstwo a siła, pole, ręka mężna ... mury« (3): Człowiek mocny boiowania żądliwy nie zamyka fię w mury/ ale w polu mężnie walczy przeciw nieprzyacielom. *HistAl* D3; *GórnRozm* L4; ręką mężną bowiem nie mury/ áni przekopy roflá sílá Polśka *OrzJan* 86.

W *porównaniach* (26): A práwie nieynáczey iáko twárdem murem złoćciami íwemi opárkánili miáfto to ták yź ínadz żadney vlíce niemáłz w ktorey by fię íprzećiwność niemnożyłá. *RejPs* 81v; Kthory Kołćioł iáko Mur/ ták ieft opráwion świátościami: przes ktore Dyabli niemogá nas doleść. *OrzList* d3; *RejPos* 124v; *RejZwierc* 179, 255v; á gdy im cięfzko było do woyská wśtępowáli niezwalczonego iáko zá mur/ ktore w íobie mocno ítało. *BielSpr* 30v, 7v, 14v, 21v; *ModrzBaz* 103v; y ítánął Aáron [...] y on ogień gniewu Boże⁸⁰ y plagę ciálem íwjm pohámował/ ífz fię ón iáko o mur opárlá/ a dáley niefzerzyłá. *SkarŻyw* 492; *ReszPrz* 7; Siedziwá wśzem ná celu/ wśzyfcy w nas ítrzeláią/ Zá námi iák zá murem drudzy pokoy máią. *BielSen* 17; *Paprpán* D3v; *KołaćCath* C2;

Y będzie wam złość wálzá/ iáko mur poryfowány wyfoki/ ktory gdy fię nieřpodzieieicie vpádnie. *SkarKazSej* 705b. Cf »być w pokoju [za kim] jako za murem«, »siedzieć, stać [za kim] jako za murem«, »stać [przy kim a. czym] jako przy (mocnym) murze«.

W charakterystycznych połączeniach: muru wiele (część) strzelbą wybić (2), zrzucić; od muru ludzi odegnąć; z muru bić, ciskać (cisnąć) (2), dołtuc, skoczyć, spaść, ludzi spądzać, spuścić (2); mur(y) borzyć (poborzyć, zburzyć) (5), dokonać, dokończyć (2), łamać, murować (wymurować) (2), naprawić (naprawować) (2), obalić (obalą się, poobalać) (9), oprawiać [= poprawiać], pobudować (zbudować) (11), podkopywać, pożyc, psować, strzelbą (kulą) przebić (2), robić, rozmiotac, rozwalać (rozwalić) (2), strażą opatrzyć, (z dział) tłuc (połtuc, stłuc) (23), udziałać, walić, wywieść (2); na mury leżć (wleżć) (7), skoczyć (wskoczyć) (9), szturmować, wstąpić (stępować) (6), wszańcować się, zbiec; pod mur kopać (się) (5), proch zasadzić; przez mur leżć (przeleżć) (2), przemiotac [kogo] puścić (spuścić, wypuścić) (3), uciec (uciekać) (3), na szyję upadać, spuszczone(y) (3); w mur uderzyć; za mury wymiatać, wypędzić; na murze być (3), stać (stojący) (10), straż (straże postawić) (2); po murze chodzić (3); w murze forty, wrota; mur nieprzyjacielski (3); mur(y) dokonan (skonan) (2), doprawion, w proch obrocone, wałem obtoczone, połtuczone, rozrzucone, stawiane rękami [czyimi], wywiedzion wywrocon, zbity, zbudowane, zburzon.

Przysłowie: Y lepiej być miáftu bez murow/ rzekł ieden/ niżli bez praw. Bo obronić fię iákim woýtkiem może: á bez praw łtać y trwáć żadne nie może. *SkarKazSej* 697b, 697b marg.

Zwroty: »muru (a. murow) bronić; obrona murow« [szyk zmienny] (4; 1): *BielSpr* 64v; *KochJez* Bv; leć iże łam Bog murow broni/ Ktory gdy chce nałábfzey czwierzde ten vchroni. *CzahTr* H2, H2 [2 r.].

»być w pokoju [za kim], [za kim] obronę mieć, obrona jak(o) za murem« [szyk zmienny] (1 : 1 : 1): ktorzy łą teras w pokoiu zánámi iáko zá murem *BielKron* 222v; Zá námi iák zá murem łwą obronę máią. *BielSat* G4; *BielSpr* 9.

»dobywać murow; szturm do murow przypuścić; strzelbą (a. z działa) mury tłuc; bić na mury tarany« (2; 1; 2; 1): a drugie trzy tyłiące zrządził/ aby bili na mury tarany [ut cum arietibus percuterent murum] *HistAl* D3; Ale Iudałzowo rycerłthwo [...] wnet gwałtownie á frodze dobywáło murow [irruerunt ferociter in murum], *BibRadz* 2.Mach 12/15; Arieto, Walczę/ Przewracam/ Sturm do muru przipufzczam. *Mącz* 16a; *BudBib* 2.Mach 12/15; Zamek ze czterzech łtron obegnał/ y mocno łtrzelbą mury tłukac dobywał *StryjKron* 672; *OrzJan* 11.

»w murze(ch) mieszkać« = *mieszkać bezpiecznie za osłoną murów; in moenibus habitare* *Modrz* (3): wnidę do źiemie gdzie tylko wśi łą/ [...] kthorzy wśyłcy nie w murzech miełzkáią [habitant absque muro]/ nie máiąć áni zawor áni bran. *BibRadz* Ez 38/11; *ModrzBaz* 64; *GórnRozm* M2.

»murem o(b)toczyć (a. obtaczać), obtoczony, obwieść (a. obwodzić), obwodzenie, obwiedziony, oprawić, zaprawować, obmurować, opasany, opatrzone« = *cingere muro* (a. *moenibus*), *circumdare moenibus urbem, circumdata moenibus civitas, munire civitatem, murata civitas* *Mącz*; *communire, emunire* *Calep*; *vallare muris* *Vulg*; *circumsaepire muris* *PolAnt*; *munire, vallare* *Cn* (18 :10 : 5 : 1: 2 : 3 : 2 : 1 2 : 1): Pobuduymy te miáftá/ á obtoczmy ie mury [vallemus muris] *Leop* 2.Par 14/7; Náiąćhał też zás y obległ iedno miáłtho obronne/ dobrze mołtámi y mury opátrzone [civitatem ... firmam, pontibus murisque circumsaeptam] *Leop* 2.Mach 12/13, 1.Mach 13/33; Potym miáfto

Dawidowo opráwili murem wielkim y mocnym [*Et pedificaverunt urbem David muro magno et forti*] *BibRadz* 1. *Mach* 1/35; y murem było obtoczone [*et muris circumseptam*] [*miasto*]/ á nazywano ie *Káfpin BibRadz* 2. *Mach* 12/13, *Iudith* 4/3; *BielKron* 3, 10v, 48v, 55, 76 (15); *Armata muris urbs*, Miáfto murem obwiedziane. *Mqcz* 16b; *Circummunio*, W koło murem obwodzę/ Ze wżąd obrony czynię. *Mqcz* 237a, 54a, 92a, 229a [2 r.], 237a, 238b, 433a; *Prot* C3; *RejZwierc* 255; *BudBib* 1. *Mach* 9/49, 50, 2. *Mach* 12/13; Sámo to ieft miáfto murem mocnym/ obtoczone/ y wżelákimi do boiu duchowne⁸⁰ potrzebámi y żywnością opátrzone *SkarJedn* 2; *SkarŻyw* 500; *StryjKron* 91, 295; *Castellum* – Miefzczina murem obtoczoną. *Calep* 170b; *Emunio* – Obronę czynię, murem obtaczám. *Calep* 361b, 224b; *Phil* B3; *Buduymy miáftá/ y obtoczmy ie murámi/ vtwierdzaymy wieże/ y bramy: poki mamy odpoczynienie od woien. SkarKazSej* 666b; *PudłDydo* B3v.

»pod mur przy(j)ść (*a. przystępować*), blisko muru (*a. do murów*) przystąpić (*a. przystąpić*), przyszańcować się (*a. przyszańcowanie*) blisko pod mur« [*szyk zmienny*] (3 : 2 : 2): czemuście fie przyftępowały! pod mur ku bitwie [*Quare accessistis ad murum ut praeliaremmini*? *Leop* 2. *Reg* 11/20, 2. *Reg* 11/21; *Muris succedere*, Do murów przyftępić. *Mqcz* 44d; *GrzepGeom* B; podźzańcowawły fie blifko pod mury/ miecą ziemię ieden podle drugiego ftoiąc ná gorę *BielSpr* 63v, 63, 63v.

»obronę murów rozrzucić« = *zburzyć wysokie mury obronne, stanowiące mocne zabezpieczenie* (1): *Obronę też wyfoką murów tych rozrzuć [munitionem sublimitatis murorum tuorum incurvabit]/ á położy ią rowno z ziemią ták iż fie w proch obroć. BibRadz* *Is* 25/12.

»siedzieć, stać [*za kim*] jako za murem (*a. mury*)« [*szyk zmienny*] (3 : 2): *MurzHist* Nv; iż wy tu fiedźicie zá Polfkim kroleństwem iáko zá murem *BielKron* 410, 321; *Pielzego Ludu* v nich więcey bywa niż iezdneho/ [...]bo w tych wżyftkę nádzieię pokládáią fwoię/ ftoiąc zá nim iáko zá murem *BielSpr* 65v; *PaprUp* E3v.

»stać [*przy kim a. przy czym*] jako prz (mocnym) murze« [*szyk zmienny*] (2): *NiemObr* 97; *My mamy zapis Zbáwiciela náłzego/ [...] przy nim iáko przy murze ftoiemy. ReszPrz* 6.

»za murem stać« = *być w obronnym miejscu* (1): *Przedfię* kto w zbroi chodzi kto zá murem ftoi/ *Ledwo żelázá/ ále śliny fie nie boi. KmitaSpit* C.

»do muru strzelać« [*szyk zmienny*] (3): *kazał ftrzeláć do muru z burzących dział BielKron* 314v; *Pilae murales*. *Kule które do muru ftrzeláją. Mqcz* 238b; *ActReg* 58.

»z muru (*a. murów*) strzelać (*a. strzały wypuszczać, a. obroć strzelbę [na kogo]*); *postrzelony z muru*« [*szyk zmienny*] (3; 1): *Thedy fthrzelcy obroćili ftrzelbę fwą ná flugi twoie z wierzchu z muru [direxerunt iacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper] Leop* 2. *Reg* 11/24, 2. *Reg* 11/22; *z murów ftrzeláiąć/ wiele Hiłzpánów pobili BielKron* 233v; *Krol Mácedońki Filip/ [...] był od tych ktorzy Miáftá bronili w oko ftrzałą poftrelony z muru Phil* M2.

»mury ubieżeć« = *zdobyć mury* (2): *gdy iey oycá zábito ktory był Hetmánem w oblężonym mieyfcie y iuz nieprzyiaciele y w bronę fie łamáli/ y mury vbieżeli. RejZwierc* 86; *KochPs* 24.

»zamknąć się, zawrzeć się w murzech; [*кто*] zawarty w murach [*czyich*]« (1 : 1; 1): *co theż mnimaćie o mnie [mówił Skanderbeg] z poruczonym woyskiem od was/ ábych fie miał zawrzeć przed nieprzyacielem w murzech [!]/ álbo fie fkrzyć do lálá/ [...] á oni lud niewinny wiążą/ morduią/ zboża pfuią/ wśi puftolzą. BielKron* 244v; *LatHar* 383; *muśiáláby fie wżyftká Szláchta w iednych murách/*

y w iednym mieście zámknąć/ y tám mieŝkác: áby o łobie wŝyŝcy rádźić zaráz mogli. *SkarKazSej* 694b.

Wyrażenia: »cztery mury« (1): Tyrus mocne/ wielkie/ á bogáte niegdy miáŝto práwie ná morzu ná infule záliádło. [...] tylko od wŝchodu ŝlóncá przyŝtęp miáŝo/ á wŝzákož cztery mury ten wŝchod miáŝ. *BielKron* 267.

»drug(i)e (a. wtory) mur(y); dwoj mur; dwa mury« = *alter murus* *Vulg*; *alius murus* *PolAnt* [szyk 5 : 2] (5; 1; 1): Zbudowaŝ thez (czyniác roŝtropnie) wŝŝyŝtek mur kthory ŝie byŝ obáliŝ/ [...] á przed tym murem ieiŝcže y drugi mur *Leop* 2.Par 32/5; *BibRadz* 2.Par 32/5; [Tytus] kazaŝ do muru drábiny przyŝtáwiáć/ y mocnie ŝtrzelbę puŝzczáć/ opánowáli pierwŝy mur/ zá drugi mieŝiác wzyŝli mocá wtory mur/ potym trzeći zá wielką trudnoŝciá. *BielKron* 147; Sámárya [...]. Byŝo tho miáŝtho wielkie dwoim murem opáŝáne *BielKron* 266v; Liczá w thym mieŝcie vlic 528. [...] ŝzeŝ wielkich bran/ iedennaŝcie moŝtow kámiennych/ dwa mury okoŝo miáŝthá/ ná kthorych wiež183. okrom baŝt y innych mieyŝkich obron. *BielKron* 289, 55, 265.

»kamienny mur; mur kamieniem poŝożony« = *murus lapideus* *Mącz* [szyk 2 : 1] (2; 1): Delapidati muri, Mury kámieniem poŝożone. *Mącz* 184b, 184a; tákie zgromádenie/ iednoŝciá wiáry/ y miŝoŝci/ iáko mur kámienny oŝowem ŝpoione. *ReszPrz* 7.

»mur miejs(c)ki (a. miescki), (o)koŝo miasta, miasta, przy mieŝcie« = *moenia* *Murm*, *Mymer*¹, *BartBydg*, *Mącz*, *Calag*, *Calep*, *Vulg*; *murus civitatis* *Vulg*, *PolAnt* [szyk 65 : 6] (38 : 20 : 12 : 1): Moenia. [...] Statmawer. Mur okoŝo myáŝtá. *Murm* 28; Menia. Stadmawer. Meyski [!] mur. *Mymer*¹ 6; *BartBydg* 89; Tatarzy [...] koŝcioŝ ŝwiętego Andrzeia kthory ieiŝcže za murem mieŝczkiem [*extra muros Cracovienses*] byŝ otoczyli. *MiechGlab* 8, 30; Alexander rozgniewaŝ [!] ŝie barzo y przykazaŝ mury mieyskie [*muros civitatis*] rozrzucić s fundamentow. *HistAl* D3v, B5v, C [2 r.]; *KromRozm III* D6v; *Leop* *B4v, 2.Reg 24/6, 2. *Esdr* 12 arg, *Apoc* 21/14, 19; Wieże w murzech przy mieŝciech/ nie daŝ nigdy ŝtáwić *RejZwierz* 40v; mur miáŝtá obáli ŝie ná mieyŝcu ŝwem *BibRadz* *Ios* 6/5, *Nah* 2/8, *Prov* 9/3; wnet ŝie mury obáliŝy z gruntu okoŝo miáŝtá Ierychá. *BielKron* 47; Lud poŝpolity/ iáko rzemieŝnicy/ niewiáŝty/ wlaŝzy ná mury mieyŝkie bronili kámienni do kilká dni. *BielKron* 251v, 87v, 88, 96v, 97, 121 (19); *Mącz* 229a, 291b, 309a, 338d; *RejAp* 181, 183v; wypráwili go z miáŝthá onego ŝpuŝciwŝy go w koŝzu z muru mieyŝkyego. *RejPos* 283v; Y iuž iá wiem iáko będzie mocne mury okoŝo tego miáŝtá vczynić. *RejZwierc* 45, 200, 204, 247v; *BielSpr* 37v, 38; *BudBib* *Lev* 25/29, 2.*Esdr* 2/8; *BudNT* *Apoc* 21/14; *CzechRozm* 165v; *Calag* 461a; kilká par dworzánow iego/ ŝzli ná przechaczkę [!] do ogrodow przy murze mieyŝckim vczynionych *SkarŻyw* 76; Mury miáŝtá Rzymŝkiego. *SkarŻyw* 408 marg, 502; *KlonŻal* B4v; To [*pospolite opilstwo*] mury obronnych miáŝt przez wiele lat trzeżwoŝciá od nieprzyácioŝ obronione/ nieprzyácioŝom [!] otworzyŝo. *WerGoŝc* 238; *Calep* 668b; *WujNT* 885, *Apoc* 21/14, 19; *SarnStat* 74, 963 [2 r.], 964, 970; *PowodPr* 56.

»mocne (a. mocniejsze) mury; mocnoŝ murow; dawać mocnoŝ murowi« = *murus stabilis* *Vulg*, *PolAnt* [szyk 12 : 8] (17; 2; 1): międy nimi [*dwiema górami*] ŝpráwiŝ wrotá wielkie miedziáne/ á nád tho zmocniŝ ie Aŝŝurym/ co ŝie wykŝáda iákoby dawáiąc mocnoŝ murowi *HistAl* M4; ci co ŝie w mieŝcie zámknęli/ duŝiáiąc w mocne mury/ y doŝtátku ŝpiže/ oŝlábiáŝe ŝobie poczynáli *Leop* 2.*Mach* 12/14; *BibRadz* 1.*Mach* 1/35, 2.*Mach* 12/14; wielkie/ przykre/ á gŝębokie doŝy/ y mury mocne

miąłta bronily *BielKron* 265, 457v; *GrzegRóżn* O2v; Piłze też Ian święty o wyfokości á o mocności murow. *RejAp* 184, 182, Ee2, Ff3v; *RejZwierc* 45, 255v, 270; Ci przeto ktorzy miąłto ono trzymáli w mocnych murzech/ y w spiżách/ ktorzych mieli dofyć/ vfaiąc fwowolniey y wżeteczniey lię niż przyştáło záchowáli *BudBib* 2.*Mach* 12/14, 1.*Mach* 1/35; *SkarJedn* 2; *NiemObr* 97; *GórnTroas* 19; *SkarKazSej* 683b.

»mur niedoskoczony« = *mur nie do zdobycia* (1): Przez cięm ia woýłká poráził niezwyćieżóné/ Przez cięm ia mury vbiezał niedołkoczóné. *KochPs* 24.

»mury obronne« = *murus munitus* *PolAnt* [szyk 2 : 1] (3): *BudBib* Is 2/15; Owi ná wżytki ftrony czuyną ftraż trzymáią A ci zásię obronné mury zákłádáią. *KochProp* 13; *SzarzRyt* C3.

»ogolono [= *ogolcone*] mury« (1): A thák ręká náłzá niechay broní ogoloných murow/ od nieprzyaciéłá/ zá fłábe mury/ fstawmy mocnie ciáłá fwoie. *BielKron* 250.

»okrąg murow« (3): Brony Ieruzálem z Sáphiru y Smárágdú będą zbudowane/ y z drogie⁶⁰ kámienia wlfyftek okrąg murow [*circuitus murorum*] iego. *Leop Tob* 13/21; *BielKron* 94v; *SzarzRyt* D2v.

»pi(e)rwszy(-e) mur(y)« (2): puścili thedy obegnáncy pierwłze mury precz *BielKron* 315v, 147.

»słabe mury« (2): *BielKron* 250; Wielzáią drudzy na fłábych murzech wielkie wory wełny/ á tak bronią muru od ftrzelby. *BielSpr* 64v.

»mur staroówiecki« (1): miąłto pod zamkiem/ ma gorę fzkodliwą przeciw fobie/ z kthorey widzieć w mieście wżytko/ mury też niczemne ftárołzwieckie niemáiąc bálzty żadney *BielKron* 315v.

»mur(y) szeroki(e)« = *murus latus* *PolAnt* [szyk 3 : 2] (5): Iepli rzeczełz dla tego/ áby náłze siły/ Táyne były ták powiem [...] Niechay wie Nieprzyaciéł/ iż Polfka Koroná/ Nie iełt fzerokim Murem nigdziey otoczóná. *Prot* C3v; *BudBib* Ier 51/58; *KochPieś* 24, 49; Ilium wyfokie Vpádło/ wywroconé fą mury fzerokie *GórnTroas* 8.

»trzy mury; trzeci mur« (1; 1): (*marg*) Sálomon thrzy rzeczy vmyllil wczynić. (—) to iełt/ kościół ozdoby y kofztowny wczynić ku chwale Bożey/ fobie drugi/ á miąłto Ieruzálem trzemi mury obtoczyć/ ták áby w pirwłzym okręgu był kościół y miełzkánie kápláńłkie/ y dom iego włány [...]. W wtorym okręgu áby miełzkáli ludzye możni y prorocy. W trzecim rzemieśnicy. *BielKron* 76, 147.

»twardy(-e) mur(y)« [szyk 3 : 1] (4): *RejPs* 81v; byś przewrácáł gory/ Wiára/ y przez morze brnáł/ y tłukł twarde mury. Iepli z bliznim nie będziey/ wierney życzliwości/ Wfzytko to brzék Miedzyány/ w Páńłkiey wielmożności. *RejZwierz* 132, 110v; *KochPs* 193.

»mur wielki« = *murus magnus* *Vulg*, *PolAnt* (7): *Leop* 1.*Mach* 13/33, *Apoc* 21/12; *BibRadz* 1.*Mach* 1/35; *RejAp* 181; Potym miąłto Dawidowe opráwili murem wielkim y mocnym *BudBib* 1.*Mach* 1/35; *BudNT* *Apoc* 21/12; *WujNT* *Apoc* 21/12.

»wysoki mur« = *murus altus* *Vulg*, *PolAnt*; *murus excelsus* *PolAnt* [szyk 6 : 1] (7): A miáło [to miasto] mur wielki y wyfoki *Leop* *Apoc* 21/12; *BielKron* 184v; *RejAp* 181; także Bethelá/ y Támnáty/ [...] opráwil mury wyfokiemi/ pobudowawłzy bronny y zatwory. *BudBib* 1.*Mach* 9/50; *BudNT* *Apoc* 21/12; *WujNT* *Apoc* 21/12; *SkarKazSej* 705b.

»mur zamkowy« [szyk 1 : 1] (2): *LibMal* 1554/185; [*Jagiello*] Zamkowe mury w Krákwie wyłzłzey wyniołł. *BielKron* 387v.

»mury zaostrome« = *mury z blankami lub wieżyczkami; pinnata moenia Murm, BartBydġ* (2): Statmaur mit tzenen Mury záoŝtrzone. *Murm* 28; *BartBydġ* 116.

»mur Źelazny« (1): Weźmiż łobie panew Źelaznā/ ā poŝthaw iā miāŝto muru Źelaznego [*in parietem ferrem*] miedzy tobā ā miedzy miāŝtem *BibRadz Ez* 4/3.

Zestawienia: »długie mury« = *mur istmijski; wzniesiony w starożytności (a rozbudowywany do XV w.) mur z bramą, przeprowadzony w poprzek Istmu, tj. przesmyku łączącego środkową Grecję z Peloponezem* (1): Trzećie woŷfko Słowāńkie leżało w Trāciey/ z ktorymi ŝie potykāli kŷiāżetā Rzymŝkie/ Konŝtāncianus z innemi porāżon od Słowakow/ thām chorāġwie doŝthāli Słowācy/ ā ŝtād w pychē podniefieni w ŝmiāŝoŝć/ ŝzli āż do długich murow gdzie zowā Peloponezus *BielKron* 338v.

»mistrz murow« = *przypuszczalnie urzędnik sprawujący pieczę nad murami i odpowiedzialny za ich stan; magister murorum JanStat* (2): Szczepanko Miŝtrż Murow. *SarnStat* 371, 1310.

Szeregi: »moc i mury« [*szyk 1 : 1*] (2): dziś nāŝzā moc y wŷzyhtki [!] mury vpādły *BielKron* 258; Iuż Źadne mury āni Źadne mocy nie mogā być mocnieyŝze iedno kogo otoczy moc [...] ā obronā Pānā tego *RejAp* 182.

»mur, (a(l)bo) parkan« [*szyk 16 : 1*] (17): Iākom wyŝŝŝzey vczyła/ zāŝadz ŝtrzelbę nā nie/ Vczyniliby dziurę w murze y pārkānie. *BielSat* N3v [*idem BielSjem* 40] N3v [2 r.]; (*marg*) Elementā nā dobywānie zamkow. (–) Ieŝli Murow ālbo pārkānow z dŝiāl ŝtrzelbā nie potłukā/ tedy wŷzyŝtki cŝterzy Zywioly nā nie wywrā/ tho ieŝt/ Wiātr/ Ogień/ Wodę/ Ziemię. *BielSpr* 62; Ieŝli murom ālbo pārkanom nie duffāŝz/ oŝthāwiay ie wielkim drzewem pochyło/ [...] āby kulā kāżda ŝzłā wzgorę ŝłozem po drzewie/ thāk przenieŝie mur/ ŝzkody nie vcyni [!] *BielSpr* 64v, 62v [2 r.], 63 [2 r.], 74v, 75; *KochPs* 134; *BielSjem* 40 [3 r.]; bo nie będā prze to nie walecznemi ludŝie ċi/ iŝ ie mur/ ābo parkan otoczy *GórnRozm* M2, M2.

»szańce albo mury« (1): [*Baaza*] ŝzāńce podzyāłā ālbo mury około Rāmāty/ tāk iŝ ŝie nie mógł Źadny s kroleŝtwā Iudŝkiego wychylić. *BielKron* 83v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»mur i (abo) wał« [*szyk 2 : 2*] (4): Leŝtko cŝarny [...] miāŝtho ich [*mieszczan krakowskich*] murem y wāłem obtoczył *BielKron* 365v; *RejZwierc* 255v; ŝołnierz/ [...] ma być poŝluŝzen: choċia mu kaŝā w oboŝie zoŝtāć/ [...] choċia nā wał ābo na mur leŝć [*vallum murosque ascendere*] *ModrzBaz* 114v; Źadne nie ŝā mocnieyŝze mury y wāły v miāŝtā/ iāko zgodā/ iednoŝć/ y miłoŝć ŝāŝiedzka iednego ku drugiemu. *SkarKazSej* 683b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*].

»zamki, (a, i) mury« [*szyk 4 : 1*] (5): Co murow y co zamkow dziŝ ŝtoi puŝtkāmi *RejZwierc* 247v, 185v [2 r.], Bbb3; A miłoŝierdŝie zginęło y ku Rzeczypoŝpolitey. Nikt w tākim doŝtātku zamkow y murow nie opātruie. [...]. Nie mālŝ czym przykryć y tego co oycowie dla obrony pobudowāli. *SkarKazSej* 705a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

Wyrażenia przyimkowe: »za murem« = *rzekom w bezpiecznym miejscu* (7): Zā muremċi Moŝkwiċin iākokolwiek męŝny/ Ale kiedy przydŝie wręcz/ iuż tām niedoŝęzny. *KochJez* Bv. *Cf* »siedzieć, ŝać [*za kim*] jako za murem«, »za murem ŝać«.

»za mury« = *na zewnātrz miasta* (2): A tāk kupcy [...] / ŝtali przed miāŝthem Ierozolimŝkim y raz y drugi. [...] Przecz wy nocuieċie zā mury [*manetis ex adverso muri*] ? *BibRadz Nah* 13/21; *RejZwierc* 29.

»w murze« = *intramuranus Cn (13)*: Tegoż też roku Piotrkow wżytek wygorzał/ cokolwiek było w murze. *BielKron* 417; *BudBib Lev* 25/29; Ták to Miáfto łławne [*Konstantynopol* [...] wielkie/ iż go ieft w okrąg ná łżeść mil álbo wiecey w mur ze/ pogáni áż do dzifiefyźnych czáfłow [...] trzymáią. *StryjKron* 617; *CzechEp* 6. Cf »w murze mieszkać«, »zawrzeć się w murzech«.

~ *W przeciwstawieniach*: »w polu, pod murem ... w murze« (2): on zacny y poważny Prálat/ á ia lichotá/ on w murzech/ á ia pod murem/ ná wále/ nád łtáwem mieřkánicźko do czáfu mam *CzechEp* 6; tám nie w polu obieráią/ ále obieráią w Murze *GórnRozm Av*.

Wyrażenie: »jako w natwardszym murze« = *bezpiecznie (1)*: iáko wnátwárdłsem murze od káżdego nieniebełpieczeńftwá záchowawáć ie raczyřz. *RejPs* 45v. ~

W przen (19): Nád Ieruzálem wyernych łerc ták bárzo łkázonym/ Myey opyekę áby záfię były zbudowáne/ Mury łtały wyáry yego ták bárzo złámáne *LubPs* N4v, Ev; Niech łye miáfto otoczy troiákiem Wáły/ Troiákiem Przekopy/ y mocnymi Džiáły. Kiedy przyydzie Niezgodá/ vniżá łye Mury/ Y wnidzie Nieprzyaciél/ nie łzukáiąć džiury. *KochZg* A2v; *RejAp* 182, 182v; By łie mury pádáły vporow wżetecznych *RejZwierc* 120; Miáfto rozwálone (á) bez muru (ieft) [*absque muro est*] káżdy/ ktorego duch niema pohámowánia. *BudBib Prov* 25/27; *KochPs* 81; Tu Rycerz zbroyny mury dręczy obłężone/ Włáfnie iák owce w chlewie wilk łtrałzy zámknione. *StryjKron* 105.

Zwroty: »murem (a. mury) ogrodzić, obtoczyć, obtoczone« [*szyk zmienny*] (2 : 2 : 1): *BielŻyw* 124; obáčz iáką łtrażá á iákim on murem ogrodził niewinność iego *RejPos* 27, 60; *SkarŻyw* 408; *SiebRozmyśl* E4v.

»krzepko w murzech stać« = *czuć się bezpiecznym (1)*: nie tufzę/ áby w łądzie ich vpáść nie muřiał *I. M. X. K. Poznánłki*/ chociaź krzepko w murzech łtoi. *CzechEp* 382.

»[przy czym] jako mocny mur stać« = *stać niewzruszenie, bronić czegoś, coś ochraniać (1)*: tác ieft wiárá kořciólá Bożego I to poboźnym łercem wierni wyznáwáią A przytym iáko mocny mur závády łtác máią *GrzegRóżn* O2v.

[»zachować [kogo] w murach swoich« = *opiekować się kim, ochraniać kogo*: Starego y młodego w murzych twoich chowały [*intra muros tuos serva*] *Leop* 4.Esdr 2/22.]

»murem się [o kogo] zastawić« = *stawać w czyjej obronie (1)*: y niemáłz ktoby łie murem o Kryłtułá Syná Bożego záłtáwił/ y thakowe błuznierftwá [!] záhámował *KrowObr* 147.

Wyrażenia: peryfr. »drzewiane mury« = *okręty broniące dostępu do łądu (1)*: Atheńłcy rádzili łie bogá Apoliná [...] iákoby łie bełpieczniey bronić mieli [...]. Odpowiedzyał iż w drzewiánych murzech. Obaczył Themíftokles iż łie to rozumie ná okręty/ bo do Grecyey zewłżąd wodą przyiechác muři *BielKron* 117.

»mur możnego ramienia« (1): y obtoczyłes ie murem możnégo rámięniá łwoiého/ iż łie ich żadna rzecz łzkodliwa dotykác niemoże. *SiebRozmyśl* E4v.

»wiatrowy [= *przeciw wiatrom*] mur« (1): Vmarł ten Virgilius [...] w timże ogrodzie ktoriź on był wiatrowym murem obtoczył. *BielŻyw* 124.

Zestawienie: »cyklopskie [= *potężne*] mury« (1): pátrzyay [...] grádu żelázného/ Y łtráźliwych łyfkáwic/ y grómu ciężkiého/ Którému twé Cyklopłkié mury niewytrwáią *KochJez* A3v.

Przen: Obrona, zabezpieczenie; mocna, trudna do usunięcia przeszkoda (52) : Tyś mur był/ łámém Troiánin łtał tobą/ Y włzytko pádło z twą iedną ołobą. *GórnTroas* 14.

mur od kogo [= przeciwko komu] (1): [*Węgierska ziemia*] choć w gębie práwie Tureckiey/ iednák mocnym murem od nich włze^{mv} Chrześciánłtwnu byłá. *PowodPr* 33.

mur czyj [w tym: G sb (19), ai poss (5)] (24): Achilles tym łie więcej záiułzył/ przebił rohátyną Hektorá/ y zábił go/ ktory był mur włzytkiey Troiey. *BielKron* 58; [*Soliman*] Biáłágrad Węgrom odiał/ ktory był murem źiemí Węgierłkiey od Turkow. *BielKron* 259, 272, 284; *RejZwierc* 46 [2 r.], *Aaa4v*; *KochMon* 27; *WujJud* B2; IVż my leźmy bełpiecznie gdy Mikołáy w polu/ [...] Bo to náłz Hektor Rułki y mur kráiu tego *PaprPan* Xv, A4v; *SkarŻyw* 392, 399; *StryjKron* 467; [*o Rzeczpospolitej*] O Murze łlawny kráiołw Chrześciánłłkich/ Wále potężny od mocy Pogánłłkich/ [...] W co cię przywieść chcą te wnéłtrzne niezgody? *GrochKal* 24; *WujNT* 332; *GrabPospR* K2; *PowodPr* 56 [2 r.]. Cf »mury miasta«, »mur państwa«.

mur przeciw(ko) komu, czemu (3): *BielKron* 294; znák krzyżá S. á wiárá w Páná náłżego Iezufa Chryłtuła/ mocnym mi á nie dobytym przeciw wam murem łeft. *SkarŻyw* 56; Toć łeft namocnieyłzy dowod/ y miedziány mur Cwingliułzow/ przeciw prawdziwey bytności Ciáłá Chriłtułowego w S. Sákrámenćie. *WujNT* 332.

W połączeniu szeregowym (1): [*śludzy Kościoła św.*] áby miáłtem obronnym/ filarmi żeláznymi/ y mury miedziány/ bá włzyłtkiey ziemi/ byli połtánowionymi *KrowObr* 5v.

W porównaniach (3): Táberná álbo Zábernia/ to miáłto było iáko ieden mur Rzymłłkich pánow/ dla nááłzdow Niemcow do Gálliey *BielKron* 284; *WujJud* B2; *CzahTr* E4.

Przysłowie: RejRozpr G; dawnoć powiédáią/ głowác muru meprzebije. *OrzList* i2v; O nierówną łie niekuś: weźm tę rádę zdrową/ Pomni ná to/ że muru nie przebielz głowá. *WyprPl* C3v.

Zwrot: »być [komu a. czemu] murem« = esse murum PolAnt [szyk zmienny] (7): *BielKron* 286; *BudBib Zach* 2/5; dla tegośmy ciáło Symeoná S. do miáłtá wprówádźili/ áby nam było murem y obroną/ zá pomocą Páná náłżego Iezufa Chryłtuła *SkarŻyw* 31; PRáwym murem łeft [...] nie tylo iednemu miáłtu/ ále włzytkiemu kościołowi Bożemu/ tęń [!] dziwny słupnik *SkarŻyw* 31, 56, 393; *CzahTr* E4.

Wyrażenia: »mury miasta« (2): *RejZwierc* 45v; Krol Lácedemońłki [...] będąc od iednego łpytány/ przeczby miáłto Spártá nie było mury obtoczone/ vkazał miefzczány zbroyne y s łobą zgodne powiádáiąc/ że to łá mury miáłtá Spárty. *Phil* B3.

»mur miedziány« = *pewna, mocna obrona* [szyk 4 : 2] (6): *KrowObr* 5v; I dam cię ludu temu zá mur miedziány [*in murum aereum*]/ mocny: będą ná cię łzturmowác/ á nieprzemogą: bowiem ia łeftem łtobą *Leop Ier* 15/20; *Murus aheneus*, Miedziány mur/ to yełt/ mocny gruntowny. *Mącz* 4c; *BudBib Ier* 15/20; *CzechEp* 269; *WujNT* 332.

»mocny mur (a. mocne mury)« = *murus fortis Vulg* [szyk 9 : 3] (12): *Leop Ier* 15/20; Pan każdy łłáby bez miłości poddánych Mocne mury miłość poddánych. *RejZwierc* A6 [*idem* 46] 45v, 46 [3 r.], *Aaa4v*; *SkarŻyw* 56; *KolakCath* A4; *PowodPr* 33; *CzahTr* E4; (*marg*) Mocne mury zgodá. (–) Bo gdzie niezgodá y rozdział/ [...] tám łeft vpadek krolełtwá *SkarKazSej* 683b.

»napewniejsze mury« (2): Bo nam Polakom właśnie należy/ co o Spárciatach ich Krol mówił [...]. Vkazawšy zgodne obywatéle/ powiedział/ że to są napewnieyŝe mury R.P. *PowodPr* 56, 56 *marg.*

»mur niedobyty, nieprzebity, nieprzełomiony, niewyciężony« [szyk 3 : 3] (3 : 1 : 1 : 1): *KochMon* 27; Itary żołnierz Chryŝtułow [...] ten wielki obrońcá wiary/ [...] niedobyty mur wyznániá Kátholickiego: ŝczęśliwie [...] tey nędze ŝwiátá tego ŝkończył. *SkarŻyw* 392; znak krzyżá S. y wiárá w Pánie náŝzym ieŝt nam niezwyćiężonym [!] murem. *SkarŻyw* 393, 56, 399; á czwarty raz z Polŝkiego więzienia vbiegł/ murem Litewŝkim nieprzebitym/ y báŝtá mocná przeciw náŝzdom Niemieckim będąc *StrykKron* 467.

»mur ogniŝty« = *niezwyciężona obrona* (1): Ia lepak będę mu/ mowi Iehowá/ murem ogniŝtym w około [*murus igneus in circuitum*] *BudBib Zach* 2/5.

»mur pańŝtwa« (3): wielki á mocny mąż imieniem Achilles/ mur Greckiego pánŝtwa/ wŝzakże teŝ zginął potym v Troiey. *BielKron* 21v; *PaprPan* Ff2v; *SkarŻyw* 403.

»przyrodzony mur« = *naturalna obrona* [szyk 2 : 1] (3): [*ziemia czeska*] że wŝzech ŝtron ieŝt okrąŝo ná [!] láfy/ iákoby iákim przyrodzonym murem *LeovPrzep* D2v; Láŝ czarny w koło około niey [*Frankonijej*] idzie by mur przyrodzony. *BielKron* 289, 291v.

Szeregi: »mur i fundament« (1): POŝpolite teŝ ruŝzenie náŝze/ y polny boy/ poniewáŝ murem ieŝt y fundámentem mocy náŝzey/ [...] potrzebna rzecz ieŝt/ áby był dobrze vgruntowány *GrabPospR* K2.

»mur i miecz« (1): Siemion y Michał/ iák dwá Hektorowie. Murem mocnym y mieczem byli ná Tátary *KoŝakCath* A4.

»mur a (i) obrona« (3): [*ziemia Hegow*] má w ŝobie miáŝtá/ zamki mocne ná wyŝokich gorách y ná ŝkálách/ kthoré wŝzytkiey Szwabŝkiey ŝiemi są murem á obroną. *BielKron* 286; KAzimierz ŝyn Bolesłáwá krzywouŝtego/ [*prosił papieŝa*] [...] áby mu ktorego męćzeńniká koŝci ŝwięte do Polŝki poŝlá: ktoregoby ŝobie zá mury y nawyŝŝlá obronę pánŝtwa ŝwego mieć mógl. *SkarŻyw* 403, 31.

»mur i przegroda« (1): ábyć ŝumnienie złe murem y przegrodá do miłóŝciwego wyŝluchániá proŝb twoich nie było *LatHar* 78.

»zamek a mur« (1): PEloponesus álbo Morea náŝláchetnieyŝa część Grecyiey/ práwie zamek á mur wŝzytkiey ŝiemie. *BielKron* 272.

a) *Metonimicznie: Mieszkańcy miast obwarowanych murami* (1) : Turek będŝie wolał piérwéy woynę toczyć z mury Niemieckimi/ y z miaŝty/ niŝeli ná otworzyŝtym polu z Polaki *OrzJan* 85.

Synonimy: 1. *ŝciana*; 2. *plot, parkan, ogrodzenie, przegroda*; **a. zest.**: »mistrz murow«: *murmistrz*.

Cf **MIEDZEMURZE, MIEDZYMURNY, MIEDZYMURWY, [MURLAT], MURMISTRZ, MUROWANIE**